

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תרכז

ערב שבת-קודש
פרשת דברים / חזון
ג' במנחם-אב ה'תשס"ו

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ג' במנחם-אב ה'תשס"ו — "במנחם-אב ה'תשס"ו

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ג' במנחם-אב	הלי ממרים.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	הלי מלכים פרק ב.	מ"ע קעד. מליית שיב. שיג. שיד.
ש"ק	ד' במנחם-אב	פרק ד-ו.	פרק ג.	מליית שיח. שיט. מ"ע רי. ריא.
א'	ה' במנחם-אב	פרק ז. הלי אבל.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ד.	מליית קצה. מ"ע לו.
ב'	ו' במנחם-אב	פרק ג-ה.	פרק ה.	מליית קסח.
ג'	ז' במנחם-אב	פרק ו-ח.	פרק ו.	מליית קסו.
ד'	ח' במנחם-אב	פרק ט-יא.	פרק ז.	מליית קסו.
ה'	ט' במנחם-אב	פרק יב-יד.	פרק ח.	מליית קסו.
ו'	י' במנחם-אב	הלי מלכים ומלחמותיהם.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ט.	מ"ע קעג. מליית שסב. שסד. שסג. שסה.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציאת ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							120 ד' לפני הזריחה	72 ד' לפני הזריחה	
8.07	7.40.7	1.21	12.47	9.18	5.58	4.56	4.08	3.28	ו', ג' באב
8.07	7.40.0	1.21	12.47	9.18	5.59	4.57	4.09	3.30	ש"ק, ד' באב
8.06	7.39.3	1.21	12.47	9.20	5.59	4.58	4.10	3.31	א', ה' באב
8.05	7.38.5	1.21	12.47	9.20	6.00	4.59	4.11	3.32	ב', ו' באב
8.04	7.37.8	1.21	12.47	9.22	6.01	5.00	4.12	3.33	ג', ז' באב
8.03	7.37.0	1.21	12.47	9.24	6.01	5.00	4.13	3.35	ד', ח' באב
8.03	7.36.1	1.21	12.47	9.24	6.02	5.01	4.14	3.36	ה', ט' באב
8.02	7.35.3	1.21	12.47	9.24	6.03	5.02	4.15	3.37	ו', י' באב

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מיוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ
דברים	8.19	7.18	8.21	7.11	8.22	7.20	8.20	7.11
ואתחנן	8.12	7.13	8.15	7.06	8.16	7.15	8.13	7.06

עורך ראשי: מנחם-מענדל ברוד • עורך: שניאור-זלמן רודמן • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט
 מו"ל: מכון ליובאוויטש שע"י צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז
 יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר חב"ד 72915, טל': 03-9607588, פקס': 03-9606169
 אינטרנט: <http://chabad.org.il> דואר-אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474

ייהפכו לששון ולשמחה

"ששון" ו"שמחה" הם שני קווים מנוגדים שמתחברים זה עם זה על-ידי קו שלישי, על-דרך המעלה של בית-המקדש השלישי □ בית-המקדש הראשון היה בזמן של גילוי וגאולה ובית-המקדש השני היה בזמן של גלות □ ואילו בית-המקדש השלישי הוא למעלה משני הקווים של גלות וגאולה ולכן יהיה נצחי □ משיחת ב"ק אדמו"ר נשיא דורנו

"ציון במשפט תפדה"¹. מאמר זה ישנו גם בא' ה"ביכלאך", שבו נמצאים מאמרים מהשנים תקע"א ו(תחילת) תקע"ב, וביניהם גם מאמר זה, אודותיו נרשם שנאמר "אור ליום ב' ערב ט' באב וויטעבסק"². למאמר זה נוספו הגהות מכ"ק אדמו"ר הצמח-צדק, הגהות אלו הן משני זמנים: ישנן הגהות הצמח-צדק על המאמר הנדפסות בליקוטי-תורה, שהגהות אלו הן מלפני שנת תר"ח (שהרי בשנת תר"ח היתה הרפסת הליקוטי-תורה), וישנן הגהות משנת תרכ"א – חמישים שנה מאז אמירת המאמר³. ומכיוון שכבר דובר שילמדו בכל שבוע את הליקוטי-תורה דשבוע זה, ה"חסיד'ישע

א. התוועדות זו מיוסדת על דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹ בשם אדמו"ר הזקן, אודות ה"פתקא אשר משמי שמיא נחיתא", שבכוחה של התוועדות חסידית לפעול יותר מפעולתו של המלאך מיכאל ("וואס א חסיד'ישע פארבריינגען קאן אויפטען, קאן מלאך מיכאל ניט אויפטאן"). ומכיוון שבשבוע זה צריך להיות עניין הנוגע לציבור גדול של בני ישראל² – הרי אם יצליח המלאך מיכאל לפעול זאת, תהיה ההתוועדות בבחינת תוספת; ואם, מאיזה טעם שיהיה לא יפעל זאת מלאך מיכאל – תפעל זאת ההתוועדות, ויהיה הכל בטוב הנראה והנגלה.
ב. בליקוטי-תורה פרשתנו³ ישנו המאמר ד"ה

[ראה גם מכתב י"ב מנחם-אב שנה זו (איגרות-קודש חי"א ריש עמ' שכב)] [ולאח"ז בסה"מ אוה"ת פרשתנו (כרך ו) ס"ע ב'קעג ואילך ובסה"מ תקע"א עמ' רנח ואילך]. וראה בפתח-דבר שם (כנרפס גם באה"ת שם בהערה).
(6) נרפסו בקונטרס הנ"ל, ולאח"ז באוה"ת פרשתנו ס"ע כח ואילך.
(7) שיחת ש"פ וישב, מבה"ח טבת ס"ה (תורת-מנחם – התוועדויות חי"ג עמ' 173 ואילך).
וש"נ.

(1) איגרות-קודש שלו ח"ג עמ' תיג. וש"נ.
(2) ביום השלישי (ו' מנחם-אב) שלאחרי שבת זו התקיימו באה"ק הבחירות ל"כנסת", וכנראה הכוונה שבין הרשימות המתמודדות היו כאלה המנגדים על השם תורתו ומצוותיה [ראה גם מכתב כ"ד תמוז שנה זו (איגרות-קודש חי"א ס"ע רעט)]. וראה גם לקמן ס"ז ואילך (המו"ל).
(3) בתחילתו.
(4) ישעיהו א, כז.
(5) יצא-לאור בקונטרס בפ"ע בשנה זו – תשט"ו

דבר מלכות

אותו ממקומו שיתעוררו אצלו ספיקות בדבר, כיוון שהוא עצמו ראה זאת. מה-שאינ-כן שמיעה, כאשר שומעים דבר, הרי אף שבשעת מעשה מתקבל אצלו ("ווערט אפגעלייגט ביי אים") הדבר ששומע, מכל-מקום, על-ידי קושיא ייתכן שהעניין ייסתר אצלו, והרי זה מורה, שגם בשעה שהדבר היה מונח אצלו, היה העניין אצלו באופן מוגבל.¹⁴

ולכן במשנה-תורה, שנאמר לדור שנכנסו לארץ, שאצלם היתה רק מדריגת השמיעה באלוקות – היה צורך לצוותם אודות עניין המסירות-נפש והדומה, שלדור המדבר לא היה צורך לצוות ולהזהיר על כך.¹⁵

ואף-על-פי-כן, אף שהדור שנכנסו לארץ היו במדריגה תחתונה יותר מדור המדבר – היתה בהם מעלה שלא היתה בדור המדבר. ולכן נאמר בדור המדבר¹⁶ "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וגו'", דקאי על שילה וירושלים¹⁷, לאחר שכבר נכנסו לארץ-ישראל דווקא.

והטעם הוא, כיוון שעל-ידי הירידה גופא, שהתחילו להתעסק עם דברים גשמיים בירידת המדריגות – דווקא על-ידי זה מתמלאת אמיתית הכוונה, בניין המנוחה והנחלה.

ונמצא, שהעניין דשבת פרשת דברים, התחלת משנה-תורה, מורה על התכללות שני עניינים הפכיים: א) זוהי ירידה גדולה, ב) על-ידי ירידה זו – דווקא על ידה נעשית אמיתית העליה.

וזהו גם כן העניין דשבת חזון, שגם בו ישנם שני הפכיים: מצד אחד הרי הוא ב"תשעת הימים"¹⁸, ויתירה מזו, הוא השבת שלפני תשעה באב, זמן החורבן. אבל מצד שני, הרי

פרשה" – מסתמא כבר למדו כולם את המאמר, ובפרט שה"חסיד'שע פרשה" דשבוע זה היא קצרה. ולכן, אומר עתה את המאמר בקיצור.

ג. אודות⁸ שבת זו (שבת חזון) ישנו פתגם⁹ מהרב הקדוש ר' לוי-יצחק מבארדיטשוב נ"ע, שבשבת חזון מראים את בית-המקדש השלישי – "חזון" מלשון ראייה – אלא שראייה זו היא מרחוק, וזהו העניין ד"שבת חזון".

על-פי זה תובן השייכות דשבת חזון לפרשת דברים, שהקביעות דשבת חזון היא תמיד בפרשת דברים:

בפרשת דברים מתחיל "משנה תורה". ואף שהתורה היא "תורה אחת", מכל-מקום, נשתנה¹⁰ משנה-תורה משאר החומשים, בכך שמשנה-תורה נאמר לדור שנכנס לארץ-ישראל, ולכן היה צורך להבטיח ("באווארענען") עניינים מסוימים בו, שקודם לכן לא היה צורך להבטיחם.

החילוק בין דור המדבר לדור שנכנסו לארץ הוא, שדור המדבר היה "דור דעה"¹¹ והיו במדריגתו של משה רבנו, שהיתה לו ראייה באלוקות. אבל הדור שנכנסו לארץ, שהיתה להם כבר שייכות לגשמיות – במילא היה חסר אצלם בעניין הראייה באלוקות, ואצלם לא היתה אלא שמיעה, כמו שכתוב "ועתה ישראל שמע וגו'"¹² (שמדריגת הראייה שפעל משה רבנו בדור שנכנסו לארץ לא היה אלא ראייה מרחוק וכו').

החילוק בין ראייה לשמיעה הוא¹³, שכאשר רואים דבר הרי זה בלי גבול, אין בזה שום מצרים והגבלות, הדיינו ששום עניין לא יזיז

פתגם זה (מהנחה בלתי מוגה). וראה לקו"ש חל"ט עמ' 8 ואילך. וש"נ.]

(10) ראה מגילה לא, ב. לקו"ת במדבר יז, ג. וש"נ.

(11) ראה ויק' פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ. וראה גם לקו"ת שלה לז, ב.

(12) ואתחנן ד, א. וראה לקו"ת ר"פ ואתחנן.

(13) המשך וככה תרל"ו פל"ג. ובכ"מ.

(8) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר (באיריש), ונדפס בלקו"ש ח"ב עמ' 357 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(9) ראה רשימות הצ"צ לאיכה עמ' 45 (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צו) [ושם ניתוסף גם משל על

דבר מלכות

על-ידי ירידה זו דווקא תהיה תכלית העלייה, כאמור בשם הרב הקדוש הרב ר' לוי יצחק מבארדיטשוב נ"ע, שבשבת חזון מראים את בית-המקדש השלישי, שהוא למעלה מאלו שלפניו, ייבנה במהרה בימינו על-ידי משיח צדקנו.

**מובטחים אנו שבנקבתא דעקבתא דמשיחא, שהוא הזמן
שבו אנו עומדים עתה, יהיה טוב הנראה והנגלה, וילמדו
תורה ויקיימו מצוות מתוך מנוחה והרחבת הדעת**

ד. והנה, מכיוון שעניינה של שבת זו הוא חיבור שני הפכים – הרי זה נעשה על-ידי קו השלישי, שלמעלה משני הקווים, שלכן כולל בתוכו את שני הקווים (כמדובר לעיל במאמר¹⁸).

ה. אמרו רז"ל¹⁹: "כל ישראל ערבים זה בזה". ומזה מובן – אפילו מצד הפירוש הפשוט שבו, ובפרט מצד הפירוש הפנימי המבואר בחסידות²⁰, שכל בני ישראל "מעורבים זה בזה", כיוון שכל בני ישראל הם "קומה אחת שלימה"²¹ – שכאשר יהודי מתעורר בתוספת התחזקות בתורה ומצוות, הרי זה פועל על כל בני ישראל בכל קצווי תבל. וכידוע²² המשל בזה, שכאשר אבר מסויים חולה, הנה על-ידי זה שמקוים דם באבר אחר,

וזהו גם עניינם של ג' בתי-המקדש: בית-המקדש הראשון – היה בזמן שלמה, שאז "קיימא סיהרא באשלמותא"²⁰, גילוי מלמעלה למטה, זמן של גאולה; בית-המקדש השני – היה בזמן ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן"²¹, בדרך מלמעלה למטה, זמן של גלות, ועל שני בתי מקדשות אלו נאמר²² "יחיינו מיומיים". ואילו בית-המקדש השלישי – עליו נאמר

18) נוסף על היותו כ"שלושת השבועות" (מהנחה בלתי מוגה).
19) לעיל ע' 236.
20) זח"א קנ, א. רכג, א-ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.
21) מגילה יד, א. וש"נ.
22) הושע ו, ובפרש"י.
23) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.
24) שבועות לט, סע"א.
25) לקו"ת בהעלותך לג, ג.
26) שם ר"פ ניצבים.

14) וע"ד שמצינו (ב"ב יט, ב) בדבר המקבל טומאה, ש"אינו הוצץ בפני הטומאה" (בכמה דינים). והיינו, שאף שעתה הוא טהור, הרי עצם העובדה שבאפשרותו להיות טמא, פוסלתו מלחצוץ בפני הטומאה (ראה שיחת ש"פ חו"ב ס"ו, לעיל ע' 165 וש"נ). – מהנחה בלתי מוגה.
15) ראה תניא ספכ"ה.

16) פ' ראה יב, ט.
17) מגילה י"א, וש"נ. ירושלמי מגילה ספ"א. הובא בפרש"י עה"פ. וראה גם זח"ב רמא, א. רמב, א.

דבר מלכות

ואז נותן הוא "גט" למי ש"מצא בה ערות דבר"³⁴, דהיינו שהוא מתגרש ("ער גט זיך אפ") מהעניינים דלעומת-זה, ונעשה אשה לו יתברך, דהיינו שמתקשר עם הקב"ה – בבחירתו החופשית.

ו. כ"ק מו"ח אדמו"ר נהג לומר, שאין צריכים להתערב ב"בעל-הבית" שקייט"³⁵.

ונוסף לזה, הרי ישנו מאמר מאדמו"ר האמצעי ד"ה להבין עניין לקיחת אנשי חיל כו"³⁶, ותוכנו הוא כביאור התכלית שבעניין לקיחת בני ישראל לצבא – דלכאורה, מכיון שבצבא ישנן גזירות על קיום המצוות כו', איזו תכלית יש בזה? ומבאר שם בהמאמר, שדווקא כאשר ישנן גזירות, ואף-על-פי-כן מקיימים כמה מצוות במסירות-נפש, הרי אותן מצוות מועטות שמקיימים במסירות-נפש יקרות הן ביותר למעלה, ועד שבשביל זה כדאי כל הגזירות, וכדאי כל המצוות הרבות שאין מקיימים כלל, מצד גודל הנחת-רוח במצוות אלו שמקיימים במסירות-נפש.

אמנם אף-על-פי-כן, הרי המוכר לעיל (ס"א) אינו עניין של טוב הנראה והנגלה, והרי רוצים אנו שהעניינים יהיו בטוב הנראה והנגלה.

ונוסף לזה: המדובר במאמר אדמו"ר האמצעי הנ"ל הוא בנוגע לגזירות של גויים, שבזה אין חילול השם, כיוון שהגויים הם "כגרזן ביד החוצב"³⁷; מה-שאינ-כן כשמדובר בגזירות של בני ישראל, שבזה ישנו חילול השם – אין הדבר כדאי כו'.

והעיקר הוא – שרוצים אנו, ומוכתחים שכן

מתרפא גם אבר זה.

ולכן, בשעה שיושבים יהודים יחד בהתעוררות, ובפרט בהתועדות חסידית מתוך שמחה של מצווה – הרי זה פורץ את כל הגדרים²⁷, ופועל בכל בני ישראל בכל קצווי תכל.

ואין זה בסתירה לעניין הבחירה, שכל אחד צריך לבחור בעצמו בטוב – כי, הפעולה הנ"ל אינה אלא הגברת הצד הטוב על הצד דלעומת-זה, וכאשר מגבירים את הצד הטוב, אזי בוחר הלה בעצמו, בבחירתו החפשית, בטוב, כפי שהקב"ה מיעץ "ובחרת בחיים"²⁸.

ועל-דרך שמצינו ברמב"ם²⁹ בעניין "מי שהדין נותן שכופין עליו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש... (ש)מכין אותו עד שיאמר רוצה אני" – ש"מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות (וכפתגם אדמו"ר הזקן³⁰ שיהודי אינו רוצה וגם אינו יכול להיות נפרד ח"ו מאלוקות), ויצרו הוא שתקפו, וכיוון שהוכה עד שתש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גירש לרצונו", כיוון שאז נתגלו רצונו ובחירתו שלו, שיהודי מצד עצמו בוחר בטוב.

ובזה יובן מאמר רז"ל³¹ "כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים" – שהכוונה בזה אינה לחולה בגשמיות דווקא, אלא גם לחולה ברוחניות – דלכאורה³², הרי זה בסתירה למאמר רז"ל³³ "הכל בידי שמים חוץ מיראת-שמים"? אלא העניין הוא כנ"ל, שפעולתו של ה"חכם" היא לכפות את האדם ולהסיר ממנו את אונס היצר-הרע, ואזי בוחר הוא בטוב בעצמו.

27 ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

28 ניצבים ל,יט.

29 הל' גירושין ספ"ב.

30 ראה איגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד עמ' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם עמ' תקמו (נעתק ב"היום יום" בא סיון). ועוד.

31 ב"ב קטז,א. וראה גם שו"ת חת"ס האו"ח סקס"ו.

32 ראה גם 'תורת-מנחם – התועדות' ח"א

ס"ע 62 ואילך.

33 ברכות לג,ב. וש"נ.

34 תצא כד,א.

35 ראה גם איגרות-קודש כ"ק אדמו"ר ח"ז עמ' רג.

36 נדפס במאמרי אדהאמ"צ קונטרסים עמ' רסג ואילך. וש"נ.

37 ע"ד לשון הכתוב – ישעיהו י,טו. וראה

זח"א לו, א.

דבר מלכות

ועל-פי זה יובן מה שכתב הרמב"ם "יכוף כל ישראל כו":

זה שאמרו רז"ל שדורו של משיח יהיה "דור שכולו זכאי או כולו חייב" – קאי על המדריגה הב', שהיא כבר לאחר הבירור, ואז לא שייך עניין הכפייה (כנ"ל); מה-שאינ-כן מה שכתב הרמב"ם ש"משיח "יכוף כל ישראל"

יהיה, שבעקבתא דעקבתא דמשיחא, שהוא הזמן שבו אנו עומדים עתה, יהיה טוב הנראה והנגלה, וטוב הנראה והנגלה פירושו – שלא יהיו שום גזירות כלל, וילמדו תורה ויקיימו מצוות מתוך מנוחה והרחבת הדעת.

ז. בהלכות העוסקות במלך המשיח, כותב

כאשר הולכים בדרך של אהבת-ישראל, שהיא מצוותו של הקב"ה – הולכים בשליחותו של הקב"ה, וממילא יש כוח לפעול גם עניינים שאפילו מלאכים אינם יכולים לפעול!

– קאי על הזמן ד"בן דוד" שאז יהיה עדיין תערובות, ואז תהיה פעולת משיח ש"יכוף כל ישראל".

כלומר: לכל לראש תהיה עבודתו של משיח בבירור הטוב מן הרע, דכיוון שיהיה עדיין תערובות טוב ורע, יפעל משיח עניין הכפייה ויברר את הטוב מהרע, ואז יקח את אלו שבמצב ד"כולו זכאי" אל הגאולה, ואילו את הנמצאים במצב ד"כולו חייב" – יניח הצדה לעת עתה; ואחר-כך יפעל גם על אלו שהיו קודם לזה במצב ד"כולו חייב" – לצרף גם אותם עמו אל הגאולה השלימה.

ח. עניין הכפייה שיהיה על-ידי משיח – אין פירושו כפייה "בשוטי" דווקא, אלא יכולה להיות גם כפייה בדברים ("במילי").⁴² ויתירה מזו: ייתכן אפילו שה"דברים" ("מילי") נאמרים במקום אחר לגמרי, כשהלה כלל אינו שומע, ואף-על-פי-כן, על-ידי "דברים" אלו, כופים אותו, ומסלקים ממנו את אונס היצר הרע (כנ"ל).

הרמב"ם³⁸ שהמשיח "יכוף כל ישראל לילך בה (בתורה) ולחזק בדקה".

ולכאורה אינו מובן:

אמרו רז"ל³⁹ "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב", ואם כן, ממה-נפשך אינו שייך עניין הכפייה: אם יהיה זה "דור שכולו זכאי" – אין צורך בכפייה, ואם יהיה זה כולו חייב" – גם אז אינו מתאים עניין הכפייה, שהרי כדי לכפות יש צורך באחיזה בדבר כלשהו ("מען מוז האבן בא וואס צו אנהאלטן זיך"), ובמצב של "כולו חייב" הרי אין זה שייך?

וביאור העניין:

כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע כותב במכתב (שנתפרסם כבר ב"קופיר"⁴⁰), שישנם ב' מדריגות במשיח – "דוד" ו"בן דוד": "דוד" – עניינו הגילוי דמשיח, "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר"⁴¹; ו"בן דוד" קאי על זמן שקודם לזה, שאז עדיין לא יהיה גילוי זה, ומכיוון שעדיין ישנו העלם – יהיה תערובות טוב ורע.

קודש שלו ח"א עמ' שיא ואילך. (41) ישעיהו מ.ה.

(42) ראה כתובות עז, סע"א.

(38) הל' מלכים ספ"א. וראה גם לעיל ע' 164. וש"נ.

(39) סנהדרין צח, א.

(40) קובץ מכתבים מכתב ט'. ולאח"ז באיגרות-

דבר מלכות

גו"ו" "ועוף דא מיכאל"⁴⁹, והוא "מלמד זכותן של ישראל"⁵⁰, כי⁵¹, גם מלאך מיכאל יכול רק ללמד "זכותן של ישראל", אבל בענייננו יש צורך תחילה ללמד את "זכותן של ישראל", ועניין זה הוא בכח הנשמות דווקא. (וסיים⁵² כ"ק אדמו"ר): ויהי-רצון שיהיה זה בחסד וברחמים, בטוב הנראה והנגלה.

מ. עומדים אנו עתה בימים אודותם נאמר שיהפכו "לששון ולשמחה"⁵³.

והנה, מבואר בחסידות⁵⁴, ש"ששון" ו"שמחה" הם שני קווים: מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

וכיוון שבכל אחד ואחד משני קווים אלו ישנה מעלה, וכמבואר בשערי-אורה⁵⁵ ובהמשך תרס"ו⁵⁶ בעניין תלמוד-בבלי ותלמוד-ירושלמי, שבכל אחד מהם ישנה מעלה שאין בזולתו – לכן נוסח הברכה הוא "יהפכו לששון ולשמחה", דהיינו שיהיו ב' המעלות, שעניין זה נעשה על-ידי קו הג', כנ"ל (ס"ד).

(טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר): יהי-רצון שנצא מהגלות אל הגאולה השלימה והאמיתית בחסד וברחמים.

(מהתוועדות שבת-קודש פרשת דברים, שבת חזון, היתשט"ו. יתורת-מנחם – התוועדות: תשט"ו, כרך יד (חלק ב), עמ' 245-238)

ועל-דרך מה שכתב אדמו"ר הזקן⁴³, ש"מורי זלה"ה היה נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו היה אומרה בפה אף שלא יבינו השומעים כל כך... בכדי להמשיך את ההשגה שנפלה לו בזה העולם בבחינת יציאת הריבור כשמדברה בפיו... ואזי יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה".

ואם כן, הרי בשעה שמתקבצים יחדיו עשרה מישראל, שאז "שכינתא שריא"⁴⁴ "אפילו כשאינם מדברים בדברי תורה"⁴⁵, ובפרט כשגם עוסקים בדברי תורה, ובפרט כשהדבר נעשה מתוך התוועדות חסידית, ובפרט כשהזורים על פתגם מאחד מרבתינו נשיאינו, שעניינו של רבי הוא "אנוכי עומד בין הוי' וביניכם"⁴⁶, ונמצא שמצרפים לזה גם את העצמות – אזי יש בכוחם לפסוק שגם יהודי נוסף יתעורר במסירות-נפש ויעמוד בתוקף בענייני יהדות – כשם שהם מאחלים זאת לעצמם.

והיינו, שכאשר הולכים בדרך אהבת-ישראל, שהיא מצוותו של הקב"ה – הולכים בשליחותו של הקב"ה, וממילא יש בכוח לפעול גם עניינים שאפילו מלאכים אינם יכולים לפעול – לא מבעי מלאכים שנבראים לזמן קצר, שעליהם אומרים⁴⁷ "יוצר משרתים ואשר משרתיו כו", אלא אפילו מלאכים נצחיים, כמו המלאך מיכאל, שנברא כבר בששת ימי בראשית, כמו שכתוב⁴⁸ "ועוף יעופף

43 מאמרי אדה"ו הקצרים עמ' תסד. וש"נ.

44 סנהדרין לט, א.

45 תניא אגה"ק סכ"ג (קלו, ב).

46 ואתחנן ה.ה. וראה סה"ש תורת-שלום עמ' 158.

47 נוסח ברכות ק"ש. וראה לקו"ת אמור לו, א.

48 בראשית א, כ.

49 זח"א מו, ב.

50 שמו"ר פי"ח, ה. וראה פס"ר פמ"ה, יו"ד.

מצו"ד דניאל יב, א.

51 כ"ה בזכרון אחרים (המו"ל).

52 חסר נוסח הברכה (המו"ל).

53 זכריה ח, יט. וראה רמב"ם הל' תעניות בסופן.

54 ראה גם אדה"ת מג"א (הוצאת תש"נ) ע' קנב.

55 סה"מ תרנ"ג ע' רנט ואילך. עזרת ע' קכא.

56 שער-החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך.

57 עמ' צ ואילך.

משיח חסר-סבלנות לגאול את ישראל

כבר עברו את כל הביטויים והניסיונות

ההוראה לבני ישראל בדורנו זה, דור האחרון של הגלות – שמכיוון שעומדים בסיום הגלות ד"ערכות מואב" [לפי כל הסימנים בגמרא, ולפי מה שכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו העיד כבר מלפני כמה שנים, שנשאר רק לצחצח הכפתורים, ו"לא לתור לגאולה", ומשיח עומד אחר כתלנו, וכו' וכו'] – מובן שעכשיו צריך כבר להרגיש בגלוי (לא הקושי של הגלות רחמנא-ליצלן, אלא) **שעומדים "בעבר הירדן"**, נמצאים כבר בעלייה להיכנס לארץ-ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, וצריך להיות רק "עמדו הכן כולכם".

ובמכל-שכן וקל-וחומר: אם בנוגע להכנות לכניסתם בפעם הראשונה לארץ-ישראל (כשבני-ישראל היו עדיין "בערכות מואב") כבר נרגשה רק העלייה שבזה ("בעבר הירדן"), אף-על-פי שמשה ידע שהוא לא יכניס את בני-ישראל לארץ-ישראל (מבלי הבט על תפילתו להקב"ה "ואתחנן אל ה' גו"), ובמילא יכול להיות שהביאה לארץ לא תהיה ביאה נצחית, ויכול להיות שאחר-כך ילכו עוד הפעם בגלות... –

על-אחת-כמה-וכמה גלות זה האחרון, כאשר כבר עברו עבודת הביטויים בגלות, וכל הניסיונות עד לחבלי משיח, הדברים המבהילים הבלתי משוערים כלל וכלל (אפילו לאומות העולם) שאירעו בדורנו זה, היה לא תהיה, לא תקום גו' – הרי דבר ברור ופשוט, שעכשיו הוא איך שבני-ישראל **נמצאים "בעבר הירדן"**, ונכנסים מיד לארץ ישראל, ביחד עם משה רבינו כפשוטו ממש (כפי שביקש בתפילתו "ואתחנן אל ה' גו") בגאולה האמיתית והשלימה, שאין אחריה גלות, על-ידי משיח צדקנו.

שהוא עומד ומצפה חסר סבלנות לרגע שיגאל את בני-ישראל מהגלות, וזה יכול להיות תיכף ומיד ממש, ועד כדי כך שהגמרא אומרת שמשיח "יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו (משיח) שרי חד ואסיר חד, אמר דילמא מבעינא דלא איעכב" (שרי חד נגע ומקנהו וקושרו ואחר-כך מתיר האחר כו' ואינו מתיר שני נגעים יחד דסבר איבעי לי לצאת וליגאל את ישראל לא איתעכב כדי קשירות שני נגעים).

ועל-אחת-כמה-וכמה שלאחרי כל העבודה דבני-ישראל בהתאם ל"בקולו תשמעו", הרי בוודאי שמשיח בא "היום", ויתירה מזו – מכיוון שבוודאי עשו בני-ישראל תשובה, הרי ישנה ההבטחה ופסק-דין ברור ש"מיד הן נגאלין", ולא עיכבן אפילו כהרף עין, ובפרט שבוודאי המצב הוא ד"זכו", ובמילא בא משיח "ארו עם ענני שמיא".

מהתוועדות שבת-קודש פרשת דברים, תשעה באב (נדחה) תשמ"ח.
תורת-מנחם – התוועדות תשמ"ח, כרך ד, עמ' 119-120

מבין-המצרים למרחב השלם

זריזות בהוצאה-לאור תקדים היציאה למרחב □ הסבר מאלף מדוע יוסף ובנימין בכו איש על חורבן המקדש שבנחלת זולתו □ הרבי משיב על מכתב שנכתב בתשעה באב, ומוצא קשר בין תוכנו למהות היום

מאת הרב מרדכי-מנשה לאופר

כרך א, עמ' 177) הסביר הרבי את משמעות היום 'שמחת תורה' כאשר השמחה והתורה משתלבות זו בזו. והרבי פירש את דבריו:

ייתכן עניין של "תורה" כאשר איננו קשור בעניין של "שמחה", כפי שרואים ביום שבו אסורה השמחה, שגם אז חייבים בלימוד התורה, אלא שהלימוד צריך להיות בעניינים שאינם קשורים בשמחה.

הרבי הוסיף וציין מיד במעין מאמר-מוסגר:

שזהו דבר-חידוש, שהרי על כללות התורה נאמר "פיקודי ה' ישרים משמחי לב"...

בשולי הדברים יש להעיר כי נראה שבהודמנות זו, בשמחת-תורה, נמנע הרבי במכוון מלזכיר במפורש את המילים "תשעה באב".

בבכי בלבד לא ניוושע

בשיחת שבת-קודש פרשת ויגש תשכ"ה (ליקוטי-שיחות, כרך י, שיחה א' לפרשת ויגש) ביאר הרבי את מאמר הז"ל על הפסוק "ויפול על צאוורי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צוואריו" (מה,יד) – "יוסף בכה על שני מקדשין שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב ובנימין בכה על משכן שילה שעתידי להיות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב" (מגילה ט"ז, ב). דלכאורה צריך ביאור, הרי "אדם קרוב אצל עצמו", ולכל לראש היה צריך כל אחד מהם לבכות על חורבן המקדש

בתחילת חודש מנחם-אב תשמ"ט הוכנסו לרבי עלי הגהה של כרך י"ג מסדרת אגרות-קודש. בתשובה כתב הרבי לעורך, הרה"ח הרב שלום-דובער שיחי' לוי: שההוצאה-לאור בבין-המצרים ("מן המיצר קראתי י-ה") תקדים הענייה במרחב ועד לי' ("ענני במרחב י-ה") כשם שלם.

להלן נוסח המענה המקורי ('עבודת הקודש' עמ' נד):

ההקדמה בההו"ל בביהמ"צ [=בהוצאה-לאור בבין-המצרים] בודאי תקדים העני' במרחב ועד לי' כשם שלם.

ריקוד לכשיהפכו לששון ולשמחה

אור ליום שישי, ערב שבת חזון, ג' במנחם-אב תשמ"ט ('התוועדות' תשמ"ט, כרך ד, עמ' 98) מסיים הרבי את שיחתו באיחול:

והעיקר – שמהדיבור בזה [בעניין ביאת אליהו] נרקוד ותיכף ומיד להמעשה בפועל, ולא יהיו שאלות אם מותר לרקוד בתשעת הימים, כי כשבא משיח-צדקו בפועל, "מראה באצבעו ואומר זה", והגאולה האמיתית והשלימה ישנה בפועל, הרי לא זו בלבד שמותר לרקוד, אלא יתירה מזה – שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ולמועדים טובים, וביתר שאת וביתר עוז (לפי ערך גודל הירידה)...

"דבר חידוש"...

בשמחת-תורה תשמ"מ (שיחות-קודש תשמ"מ,

ניצוצי רבי

אשר היו בשמחה.

לכאורה, על מה מבוסס הדבר, הרי גם תורה שהיא למעלה מהגבלות של זמן ומקום, הרי הלימוד בה אינו מותר אלא בהגבלה (מצד אבילות) ואיך שייך לומר שתהיה שמחה?

אלא, דמכיוון שעיקר חובתו של היהודי איננה הבכייה, אלא **עבודת ה' בפועל-ממש** שדווקא על-ידי-זה בונים את בית-המקדש הפרטי שמוזה – כמבואר באגה"ק ס"ד – באים לגאולה הכללית כ'.

[השווה ל'תורת-מנחם – התוועדויות' תשי"א, כרך ג' עמ' 262: "בתשעה באב לאחר חצות היום לא היתה ניכרת עליו [על כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ] מתיחות ועצבות. בליובאוויטש היו משחקים בתשעה באב עם 'בערעלאך'... ולא היה זה 'שלא ברצון חכמים'..."]

"שייכות לתאריך מכתבו"...

וממש כהמחשה לכך: בשנת תשמ"א כתב יהודי (שלא הקפיד כל-כך על שמירת תורה ומצוות) ששכל את בנו, מכתב לרבי. המכתב נכתב ביום תשעה באב ובו בישר האיש לרבי כי החליט לקיים את הצעתו של הרבי, להנציח את זכר בנו בהענקת תרומה להחזקת תלמידי-חכמים.

הרבי השיבו (אלול תשמ"א):

במענה למכתבו מיום צום תשעה באב – ייהפך לששון ולשמחה – שהגיעני באיחור זמן רב. תי"ח על הבשורה הטובה. והרי בזה שייכות גם לתאריך מכתבו, וכמדובר כמה פעמים שהסיבה הבלעדית לצום תשעה באב היא, כפי שאומרים בתפלת העמידה לפני בורא העולם ומנהיגו, ודווקא בימי החגים – ומפני חטאינו גלינו מארצנו. שלכן, כל מעשה טוב שמוסיפים, הרי זה מחליש את סיבת הגלות. וכשכמה וכמה מבני ישראל עוסקים בזה, מעשיהם מצטרפים לחשבון גדול וסוף-סוף מבטלים את סיבת הגלות, ומיד הם נגאילים.

שבחלקו; מדוע אפוא יוסף בכה על המקדשות של בנימין ובנימין בכה רק על המשכן שבחלקו של יוסף?

וביאר זאת הרבי, על-פי מאמר רז"ל (ירושלמי יומא פ"א) ש"כל דור שלא נבנה בית-המקדש בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו". זאת אומרת שבניין בית-המקדש תלוי במעשינו ועבודתנו, דאם אנו עושים תשובה הרינו גורמים לבניין המקדש, וכמבואר בספר התניא (איגרת-הקודש סימן ד) שבעבודת האדם יש בחינת "גאולה פרטית", שביד כל אחד ואחד להגיע אליה. ועל-ידי זה שכל אחד ואחד יפעל בנפשו בחינת "גאולה פרטית" זוכים ישראל ל"גאולה כללית".

זהו אפוא הטעם – מסביר הרבי – שיוסף ובנימין לא בכו על המקדש שבחלקם, כי עניין הבכייה אינו פועל כלום לתקן את הדבר הגורם לצער, ואינו אלא גילוי של הצער העמוק, המועיל להקל מצער הבוכה. לכן לא היה מקום לבכות על חורבן בית-המקדש שבחלקו, כי בבכייה לחוד לא דיי לתיקון המצב. בכל מה שנוגע לבית-המקדש שבחלקו אי-אפשר להסתפק בבכייה, אלא דורשים מהאדם מעשה בפועל; לעשות את כל התלוי בו ולבנות את מקדשו הפרטי שבנפשו פנימה ובכך לתרום את חלקו לבניין המקדש הכללי.

ולכן הרגישו חז"ל שבכיייתם של יוסף ובנימין היתה אך ורק על המקדש שבחלקו של חברו שבזה אין בידו לפעול מאומה (כי זה שייך לחברו), אלא שהוא משתתף בצער חברו.

"עבודת ה' בפועל-ממש"

בשעת אמירת השיחה (שיחות-קודש תשכ"ה, כרך א, עמ' 247) ביאר הרבי את העובדה הבאה:

וזהו מה שבליובאוויטש היו שעות בתשעה באב

הלכות ומנהגי חב"ד

מאת הרב יוסף-שמחה גינזבורג

ערב שבת-קודש

ג' במנחם-אב

ב'שבת חזון' לובשים בגדי שבת.³

שבת-קודש פרשת דברים

ד' במנחם-אב, 'שבת חזון'

שחרית: בקריאת התורה מסיימים לכוהן
"כאשר דיבר לכם" ומתחילים ללוי "איכה

אשא לבדי", כנרפס בחומשים.³

גם השבת עורכים 'סיום' עם סעודה.⁴

מנחה.⁵ פרקי אבות – פרק ג'.

מוצאי שבת:

"מבדילים על היין, ונותנים לשתות לילד
שהגיע לחינוך ברכה ואינו יודע עדיין להתאבל
על ירושלים. ואם אין תינוק – שותה
בעצמו".⁷

התקשרות גיליון רעח. ומפורשת ההוראה במק"א –
התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 317 ועמ' 368. וכן מנהג
העולם אצל האשכנזים.

ועל-כן, יש לדעת שהפוסקים דלהלן שבפרקי אבות אינם
שלמים:

פ"ג סוף משנה ג: "וידבר אלי"; משנה ו: "אלוקים ניצב";
"בקרוב אלוקים ישפוט"; "אז נדברו"; משנה י"ד: "כי
בצלם"; "בנים אתם"; פ"ה משנה י"ח: "צדקת ה' עשה";
פ"ו מ"ה: "עד יעבור"; "מכון לשבתך".

אגב, בפ"ב מ"י לכאורה צ"ל "והווי מתחמם כנגד אורן (ו')
במלאפס) של חכמים"; ובפ"ג משנה ט"ז "ומצודה פרושה"
בשי"ן שמאלית, וכן בידיד נפש צ"ל "ופרוש חביבי עלי" –

ראה שער הכולל פ"ז סכ"א.

(7) לוח כולל-חב"ד, ע"פ הרמ"א סי' תקנ"א סי' [ובאמת
קשה להגדיר מצב כזה. ומה גם בדורנו – לאחר שבהוראת
הרבי חונכו הילדים להכיר את נושא (החורבן ו)הגאולה
נגיל רך ביותר. וראה א"א להרה"צ מבוטשאטש על אתר].

והנה יש שמשום-כך מבדילים על 'חמר מדינה', כגון 'בירה'
(ערוך-השולחן שם סכ"ו, וראה ימי בראשית עמ' 200).

ובין חסיד-פולין, רבים נוהגים שאין נותנים לקטן גם
כשנמצא מוכן שם (והעירו שחומרא זו סותרת את הדעה
שצריך לשתות בעצמו דווקא, ראה המוסגר בשו"ע
אדמוה"ז סי' רצה סי"ד, ובארוכה במילואים לסי' קיצור
הלכות משו"ע אדמוה"ז סי' זה עמ' קט, ושי"ט).

מאידך, ראה שיחות-קודש תשל"ח ח"ג עמ' 496 (בהוצאה
החדשה: ח"ד עמ' 388), שבמוצש"ק מטו"מ, ב' מנ"א, שכן
המבדיל (הת) הרי"ר ישראל-מרדכי ש"י קאזאמינסקי והחל
לשתות את היין מהכוס, והרבי הורה בידו תנועת-תמיהה
ואמר [או סימן בידו] שיתנו לילד לשתות (היו שם מעט
בחורים. הילד היה אלחנר-דוב ש"י ברי"ד מרוזוב, בן י"א אז,

1) "מצווה לפרסם (ו"בשם אומרו") אודות תורת הרה"צ
מברדיצ'וב בעניין 'שבת חזון' שיחזון' מלשון ראייה, שבו
מראים לכל אחד ואחת את המקדש דלעתיד מרוחק" –
'התועדויות' תשמ"ח ח"ד עמ' 132. "וזה צריך לעורר אצל
כא"א הוספה בימשפטי וביצדקה' (ובשבת – באופן המותר
בשבת) – 'התועדויות' תשמ"ט ח"ד עמ' 108.

2) ספר-המנהגים עמ' 46, שכן נהג אדמוה"ז, ושי"נ לפוסקים
הדנים בעניין זה, וראה גם בהוספות לשו"ע אדמוה"ז חלק
ה"ז עמ' 1846 בשולח-הגיליון.

הטעם – כדי למנוע אבילות דפרהסיא בשבת. ולהעיר
מהנהוג בין אנ"ש (וכלל החסידים – נטעי-גבריאל פכ"ה
הערה טו), שאף את פסוקי התוכחה מהפטרת 'חזון' [אבל
– גם את הפטרת ת"ב שחרית] אין קוראין בניגון איכה,
שלא כמנהג העולם (שו"ת הריב"ש סי' קיב, מג"א סי' רפב
סי' יד, שערי-אפרים שער ט סכ"ז). וראה ימנהג ישראל
תורה' סי' תקנ"א סי' ג.

3) כך נהגו אצל כ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע בלויבאוויטש,
ולא כנדפס בס' המנהגים סי' 31 ובלוח כולל-חב"ד. וראה
בקשר להנהגה זו בילוח השבועי לשבוע שעבר, הערה 4.

4) שה"ש תנשי"א ח"ב עמ' 708 (נתקן בלוח השבוע שעבר).
5) מסתבר שהסיבה לאריכות העליות בקריאת-התורה
במנחת-שבת ובימי שני וחמישי בפרשת ואתחנן, היא כדי
שלא לסיים או להתחיל ב'בית פעור'. וע"ע.

6) הנה בפוסקים שלמים אין התייגות לאומרים עם
השמות בכל מקום שהם, אך בחלקי-פוסקים [אולי – כיוון
שאין הם כשרים להיאמר כך, ד"כל פסוקא דלא פסקיה
משה – אנו לא פסקינן], ועל-דרך הטועה ואומר "ברוך
אתה ה"י שמסיים "למדני חוקך" אף שגם "ברוך אתה ה"י
הוא עניין שלם – הרה"ג ר' לוי-צחק ש"י הלפרין], הורה
הרבי שאין אומרים אותם עם שם ה' כמות-שהוא (ע"פ

לוח השבוע

יום ראשון

ה' במנחם-אב

יום ההילולא של האריז"ל – מעורר בפשטות – שנוסף להוספה ב'משפט' ו'צדקה' בכלל, שהם בהגשה מיוחדת אצל האריז"ל – שיוסיפו בכל הפעולות והפעצות המעיינות חוצה, "מצווה לגלות זאת החכמה", ובפרט כמוסבר בתורת חסידות חב"ד⁸.

יום רביעי,

ח' במנחם-אב, ערב תשעה באב

אחר חצות (12:47 באזור המרכז) לומדים רק דברים המותרים בתשעה באב, כמו איוב, ובדברים הרעים שבירמיהו, ומדרש איכה⁹.
אמירת שיעורי חת"ת היום: לכתחילה – לפני חצות היום¹⁰. בדיעבד – (חומש ותהילים) עד השקיעה¹¹.
לימוד רמב"ם: לפני חצות¹².

לימוד ענייני בית-הבחינה: כמו בחת"ת דלעיל¹³.

אוכלים סעודה קבועה לפני מנחה, וניתן לאכול בה שני תבשילין, ומרבים בה קצת כרי שלא תזיק להם התענית¹⁴.

במנחה אין אומרים תחנון¹⁵.

סעודה מפסקת:¹⁶

נהוג לשבת [כל הסעודה] על הארץ (בהפסק איזה דבר¹⁷) ואין חולצים הנעליים. ואסור לאכול שני תבשילים, אבל פירות חיים או חמאה וגבינה חיים, אפילו כמה מינים, מותר. ואסור לשתות משקאות חריפים, וקפה או תה מותר. לא ישבו לאכול שלושה ביחד, ואם אכלו – לא יזמנו. ומותר לאכול עד השקיעה (באזור המרכז: 19:37). נוהגים לאכול [בסוף הסעודה – פת טבולה באפר. וכן¹⁸] ביצה קשה וקרה טבולה באפר, על-שם הכתוב "ויגרס בחצץ שיני, הכפישיני באפר". ואם אוכלים תבשיל בסעודה המפסקת, יש נוהגים לאכול

17 המקור להימנע מלשבת על הקרקע ממש, מובא בשע"ת סי' תקני"ב סי' ג מברכ"י שם סי' ק ח בשם מהרי"ש שער-אריה. אמנם הכף-החיים שם סי' ק לט דן להקל לשבת ע"י קרקע מרוצפת, ומבאר בזה מנהג מהרי"ל (בהוצאת מכון ירושלים עמי רנד. רנו. וכ"כ במקור-חיים לבעהמ"ח חוות-יאיר סי' תקני"ט סי' ג) שישב בתי"ב על הקרקע ממש. ובילקוט-יוסף ח"י עמי קכ"ט כתב, שלמנהגם יושבים אבלים על הקרקע ממש (ועיי"ש ח"יה עמי 582 ס"י), וראה בארוכה בסי' מנהג ישראל תורה' שם סי' ק ו.

באבילות ובתשעה-באב, ישב הרבי על ארגו נמוך, שגובהו מעל ג' טפחים (וכן דעת בעל 'מנחת שלמה' בסי' הליכות שלמה על ת"ב הע' 14, נדפס בקובץ 'ישורון' גיליון יד עמי תשפז, וצינו שזה דלא כמהרש"ם בסי' דע"ת יו"ד סי' שפז סי' ב).

18 בירושלמי סוף תענית (פ"ד ה"ו) מסופר שהאמורא רב, משאכל כל צרכו היה טובל פיתו באפר ואמר 'זו סעודת תשעה באב', לקיים מה שנאמר (איכה ג, טז) 'ויגרס בחצץ שיני', הובא בב"י סי' תקני"ב ובהגהת הרמ"א בשו"ע שם סי' י. במקביל כתב הטור שם שבאשכנז נוהגים לאכול [ללא הגבלה באיזה זמן] ביצים [ובב"י מהגמ"י: קרים וקשים] שהן מאכל אבלים, והביאו הרמ"א שם בסי' י. בא"א להרה"צ מבוטשאטש סי' י"ט תקני"ב נתן טעם לטבילת הביצה באפר, כיוון שביצה מגולגלת ופחמין מחזירין את הלימוד, ויום ת"ב הוא כנגד מצות לית דידי הנשה, שהוא לשון שכחה.

שחונך בביתו שלא לשתות מהיין ולכן סירב לראשונה, ושוב סימן לו הרבי לשתות, ולבסוף נענה] וכשהילד שתה, חיך הרבי [ביותר, ויצא לחדר] (והוא מרשימת הרה"ח ר' [אז: הת'] שלום-יעקב ש"י חזן. ההוספות במוסגר מפי ר' אלחנן ואחרים שהיו שם).

8 'התועודות' תשמ"ט ח"ד עמי 109.

9 לוח כולל-חב"ד.

10 כני"ל (מנהג ישראל, ע"פ הרמ"א סי' תקני"ג).

11 כיוון שאף בתי"ב עצמו אחה"צ (שאסור מדינא) אומרים חת"ת כדלהלן. וכמבואר שם, לכאורה בתהילים ותניא אין הגבלה דתי"ב, וא"כ ניתן להשלים תהילים אחרי חצות הלילה.

12 כן הוא בימורה שיעורי הרמב"ם (מוגה). אך בדיעבד, ערב ת"ב לכאורה ניתן להשלים אחרי חצות, כדין 'שאר השיעורים' בתי"ב אחר חצות, במענה הרבי הנדפס להלן ע"י ציון 34.

13 ע"פ ההוראה ללומדם בתי"ב אחה"צ (כלהלן הערה 58).

14 מנהג רווח, גם בין אנ"ש, ע"פ הרמ"א סי' תקני"ב סי' י. בלוח כולל-חב"ד לא הזכיר זאת (אך ממה שסיים בסעודה המפסקת "והאוכל תבשיל..." משמע שרגילים שלא לאכול בה שום תבשיל, וזה מתאים למנהג האמור).

15 את פרקי המשניות שאומרים חיובים ובעלי יארצי"ט אחרי התפילה, אומרים בתפילה זו כרגיל, ראה להלן ע"י ציון 34, שמתירים זאת אפילו בתי"ב אחה"צ.

16 ע"פ לוח כולל-חב"ד.

לוח השבוע

את הביצה אחרי ברכת המזון¹⁹ [וכנראה לא נפוץ בין אנ"ש להקל בזה].

יום חמישי

ט' במנחם־אב – תענית²⁰

ביום רביעי לפנות ערב, חולצים נעליים

ומסירים את הפרוכת⁹ [וכיסיי הבימה ועמוד־הש"ץ].

בתשעה באב נועלים נעלי גומי ובר או סנדל שאינו של עור, ודלא כהמחמירים בזה²¹.

מדליקים אור רק כפי הנחוג' לתפילה ולקריאת הקינות, ולא יותר²².

יושבים²³ על הארץ²⁴ (בהפסק איזה דבר²⁵)

כולם לא הבדילו בבירור בין ערבית לשחרית. וכן צ"ב אם יש הבדל בין ה' נרות כשיש חיובי' (שיש בו תועלת לנשמה), לבין הנהוג כשאינן חיובי' ב' נרות [שו"ע הקצר סי"פ כד] שהוא (רק) לכבוד ביהכ"נ²⁶. בלוח כולל־חבי"ד לא נתקן הנושא כלל, וכנראה הוא כניל].

מי שיצא לצרכיו, מותר ליטול ידיו עד קשרי אצבעותיו לתפילה (שו"ע אדמוה"ז סי' תרי"ג ס"ד.ה. ורצוי לגעת תמיד במקום המכוסה, כדי ליטול ולברך אשר יצר בידיים נקיות, שם). במטה־אפרים שם כי שהנטול בכל השנה גיפ יכול גם עתה ליטול כך, והובא בכמה ספרים ללא חולק. ולפי"ז יתן בשחרית, לאחר לבישת הבגדים, ליטול ידיו שוב עם מגבת כנהוג כל השנה (אלא שרק עד קשרי אצבעותיו) כדי לברך ברכות־השחר.

בדברים שבין איש לאשתו נוהגות היום כל ההרחקות שבסי' קצ"ה (כמבואר בשו"ע אדמוה"ז סי' תרס"ז סי"א ביוהכ"פ, ודין ט"ב זה ליו"כ כדבריו בקו"א יו"ד סי' קפ"ד ריש סי' ב). וכנראה שמסיבה זו, כשחל ברי"מ היום, אין לוקחים זוג ליקוואטרי' (ראה גם בנטעי־גבריאל ח"ב פרק פ"א סי"ז והערה כ).

23 היינו לא רק שלא יישב על הספסל, אלא שיש לקרוא איכה וקיינות לא בעמידה אלא דווקא בשיבה על הקרקע. כן הביא בסי' ימנהג ישראל תורה' שם סי' ק ה' מסי' ינהג כצאן יוסף, ומשמעות הרוקח, מהרי"ל, כליבו וסדר־היום, עיי"ש.

24 באבילות ובתשעה־באב, ישב הרבי על ארגו נמוך, שגובהו מעל ג' טפחים (וכן דעת בעל מנחת שלמה' בסי' הליכות־שלמה על ת"ב הע' 14, נדפס בקובץ 'ישורון' גיליון יד עמ' תשפ"ו, וצינו שם שזה דלא כמהרש"ם בסי' דע"ת יו"ד סי' שפ"ב). על מושב הרבי במכונית היו מניחים דף עץ.

25 לוח כולל־חבי"ד. וראה לעיל הערה 17.

⁹ באניק חס"ז עמ' יב מופיעה ההוראה לנהוג כן (רק) כשה'חיובי' עובר לפני התיבה. אבל בפועל בבית חיינו מדליקין ה' נרות גם לשבת יו"ט וכו', ואולי מפני שה'חיובי' אומר אז קדיש, וע"ע.
¹⁰ בכל־בו סי' יז בשם הראש"ש כתב שמדליקים נרות בבית הכנסת לפני שייכנס אדם להתפלל שם, זכר למקדש. בסי' כד הקמח מביא לזה סמך מהפסוק (ישעיהו כד, יט) "באורים כבדו ה'". במדב"ר (ד, כ) הובא בשליה מסי' תמיד "עיניי תפילה" (דפוס אמסטרדם רנ, רע"ב) מדובר על "נר אחד שחרית ונר אחד ערבית". ובשו"ת מכתב סופר (למהוד"ר שמתען סופר מקראקא, ח"ב סי' א) כתב בארוכה בנושא משמעות הנרות (ועוד עניינים) בביהכ"נ, זכר למקדש.

19 בנטעי־גבריאל פני"א סי"ט כ' שאומרים לפני ברהמ"ז על נהרות בבל. וכמדומני שאין מנהגו כן, אלא אומרים 'שיר המעלות' כההוראה הכללית בכל זמן שא"א תחנון (היום יום י' אדר"א וסי' המנהגים עמ' 22. ואין מוסיפים על האבלות יותר מהמוכרח. ואולי אדרבה, יש בזה משום עידוד בכי"מ).

20 בעניין חולה בתשעה באב, בעלמא נהוג לפסוק שיאכל כרגיל (וראה פסקי תשובות סי' תקנ"ד סי"ק ט, שם מביא גם את אלה שהחמירו לאכול בשיעורים וכיו"ב. נטעי־גבריאל בין־המצרים ח"ב פרק סו הערה ח), וכן שמעתי מכמה מרבני אנ"ש שאינם מכירים כלל פסיקה כזו שיאכל בשיעורין בדומה ליוהכ"פ. ואף בשיעוריות הצמח־צדק או"ח (במהדורת תשנ"ד: סי' קח"ק) מציע לאכול בשיעורים, הרי שם מדובר: א) למי שרוצה להחמיר, וגם זה רק ב) לבריאים (שבגלל המגפה ר"ל היו חייבים גם הם לאכול).

ומה שהביא הרבי עניין "כד־אכילת־פרס" דווקא בימנהגי בין המצרים (ותענית ציבור') (בסוף רשימות על מגילת איכה' להצמח־צדק, קה"ת תשי"א, עמ' 61, ומשם לספר־המנהגים עמ' 45), כשהכוונה כנראה לחידושו האמור של הצי"צ, לכאורה כוונתו בשני הקטעים הללו (שיעור עינוי בדי' צומות [=שבצומות האחרים לכועי אין אוכלין בשיעורין] בככותבת, ושיעור אכילת פרס) היא רק לעניין זה, שמי שאכל בשיעורין בכל התעניות נקרא ימענה' ויאמר ענו ויעלה לתורה (כמי"ש בפסקי תשובות סי' תקס"ו אות ו בשם שו"ת מהר"ם שיק סי' רצ, מרחשת ח"א סי' יד סי' ק ובשם הגרש"ז אויערבך, הובא גם בשי"ש כהלכתה בהערות סי' פ"ט לט). וראה קובץ 'אהלי שם' גיליון 3, עמ' קח.

חולה וקטן האוכלים סעודה בת"ב, אומרים [שיר המעלות – כיוון שא"א תחנון] ינחם' בברהמ"ז רק לאחר 'הרחמן', כיוון שיש פלוגתא אם לאומרו בברכה שלישית (ראה שער־הכולל פלי"ז סי"ט, נטעי־גבריאל פרק סו סעיף יא ושי"ג).
21 עיין שערי־תשובה ואחרונים בסימן תרי"ד. דרכי־חיים ושלום סי' קרע"ג – ספר־המנהגים עמ' 46.

22 שו"ע סי' תקי"ט סי"ג, וראה 'ימנהג ישראל תורה' שם סי' ג.

ה' נרות הנהוגים בעמוד הש"ץ, כשיש חיובי', מדליקים היום וגם מחר כרגיל. [בקיצור שו"ע סי' קכ"ב ובמשנ"ב סי' תקנ"ט סי"ג, מא"יר בשם מהרי"ל, כתבו "אין מדליקין נר תפילה". אבל במהרי"ל עצמו ס"ע רמז איתא: "נהיגין שלא להדליק נר בביהכ"נ בטי' באב כ־אם נר אחד [ובשינוי נוסחאות בעמ' רנ: ב' נרות] לחוג' וראה כה"ח סי' קכ. כו.

לוח השבוע

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע היה לומד בכל שנה ושנה בתשעה באב מדרש 'איכה רבה', וסוגיית 'רבי יוחנן' דפרק הניזקין (גיטין נה סע"ב – נח סע"א).³¹

גם במשך המעט-לעת דתשעה באב יש לערוך 'סיום' (על מסכת מועד-קטן, שהוא מהעניינים המותרים ללמוד ביום זה).³²

"בנוגע ללימודי יארצייט בתשעה באב: עד הצות היום (12:47 באזור המרכז) – לימוד משניות דאחרי התפילה הוא בפרקי דתענית³³ ומועד-קטן (פרק ג) הידועים, ולאחר הצות היום – נוהגים בזה כמו בשאר השיעורים, היינו שהעוסק בזה בכל ימות השנה שומר עליהם גם בתשעה באב".³⁴

לעניין לימוד חסידות, משמע שמותר.³⁵ אין נוהגים לישון על הארץ או לשים אבן תחת הראש.³¹

שחרית:

שיעור נטילת-ידיים שחרית בתשעה באב –

וקוראים 'איכה'. בכל פרק המתחיל 'איכה' מגביהים את הקול יותר.⁹ פסוק 'השיבנו' האחרון, אומר הקהל בקול רם יחד עם החזן.²⁶ בספר-המנהגים מובא סיפור על הרה"צ מרוז'ין וחסידיו, בקשר לזריקת 'בערעלאך' ומעשי שובבות בתשעה באב. כנראה הובאו הדברים כדי שלא ירבו באבילות יותר מדאי.²⁷ אחר הקינות – 'אתה קדוש', קדיש שלם ללא תתקבל. עלינו, קדיש יתום.⁹

אבל בתוך ה'שבעה' רשאי ללכת לבית-הכנסת בלילה וביום עד גמר הקינות.²⁸ (וראה להלן, לאחר תפילת שחרית, פרטי איסור 'שאלת שלום' בתשעה באב).

תלמוד תורה:

"אפילו בתשעה באב, ש"אסור לקרות בתורה... משום שנאמר 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'²⁹ – חייבים ללמוד תורה בכל רגע ורגע, אלא שהלימוד הוא בחלקי התורה המתאימים ליום זה".³⁰

שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה". פרשת היום: מלכים ב, כה, א-כא. ירמיהו לט, ב"י. נבי. כד. דברי הימים ב לו, יד.

31) ספר-המנהגים.

32) ספר-השיחות תשי"ח ח"ב עמ' 579 הע' 189 (ועד"ז בכ"מ, כנון ליקוטי-שיחות כרך כד עמ' 336, כרך כח עמ' 287, סה"ש תשמ"ח ח"ב עמ' 564 הע' 117 וסה"ש תנש"א ח"ב עמ' 708 ועמ' 733).

33) אולי הכוונה למשניות ממסכת זו העוסקות בענייני התעניות, מפ"א מ"ד עד ספ"ג.

34) אג"ק חלק יא עמ' שו. ומה שבתשעה באב תשמ"ח סיים הרבי במנחה דת"ב את המשניות דמו"ק, היתה הנהגה חד-פעמית או אישית. וברשימות' חוברת קנו עמ' 8 כתב ע"ז איני יודע. מלשון מכתב זה ברור, שה"ה לכל השיעורים הקבועים שאדם נוהג ללמוד בכל יום. ומציין שם ללוח היום-יום ביום זה, וגם שם הלשון "כל השיעורים".

35) בספר-המנהגים עמ' 46 והערה 11 מסופר, שחזרו על המאמר גם בליל ת"ב אף שאינו עוסק בענייני דיומא. ולהלן שם בעמ' 77 מובא בשם הרה"צ הרה"ח ר' הלל מפאריש ז"ל, שאבל ר"ל בימי השבעה לומד פנימיות התורה. והרי אבל חמור בעניין זה מתשעה באב, כמבואר בטור יו"ד סו"ס שפד. ועצ"ק בהאמור ברשימות' חוברת ד עמ' 6, ש"כ"ק אדמו"ר מהורש"ב למד פעם דא"ח בתשעה באב, "וכנראה למיגרס בעלמא" [כ"כ המאירי מו"ק כא, א, בקשר לדברי מוסר]. ועד"ז במשי"כ בס' 'לשמע און' ס"ע רט. ומי"מ רצוי ללמוד מענייני דיומא, ראה המובא לעיל

26) רמ"א ס"י תקני"ט ס"א. כנראה לא כל הפרטים שברמ"א שם ובמנהגי מהרי"ל (הוצאת 'מכון ירושלים' עמ' רנא) נהוגים אצלנו.

27) וראה 'תורת-מנחם – התועודיות' תשי"א ח"ב עמ' 262: "בליובאוויטש היו משחקים בתשעה באב עם 'בערעלאך'... ולא היה זה שלא ברצון חכמים...".

28) לוח כולל-חביב, ע"פ שו"ע ונו"כ ס"י תקני"ט ס"ו.

29) שו"ע אור"ח ר"ס תקני"ד.

30) "ראה שו"ע שם ס"ב. וראה שד"ח חמד, אסיפת-דינים, מערכת בין-המצרים ס"ב ס"י"ב, על-דרך ובדוגמת קדימת הלימוד בעניינים שהזמן גרמא, הלכות החג בחג וכיו"ב, בכל השנה. ראה טושו"ע ודאדמו"ר אור"ח ר"ס תכט, ובט"ז שם" – ספר-השיחות תשי"ח ח"ב עמ' 574 (וכ"כ בילקוט יוסף ח"ה עמ' 580, ובנטעי-גבריאל מהדו"ב ח"ב פרק עה הערה יז. ועיי' בשו"ת שבסוף הספר ס"י יז. ועיי' ביאור בזה בשו"ת ש"פ דברים תשל"ד (שיחות-קודש ח"ב עמ' 340-342, נתקן בהתקשרות' גיליון תיט עמ' 17)). וראה ליקוטי-שיחות חלק ט' עמ' 250, שבשנת תש"ל המל"ץ כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כשהורה באותה שנה על עריכת משמרות ללימוד במשך כל היממה דתשעה באב, שהמתאים ביותר בלימוד ענייני דיומא הוא רשימות כ"ק אדמו"ר היצמח-צדק; על מגילת איכה.

בספר-השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 547 הערה 63 מובא "שביום י"ז בתמוז ותשעה באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום ע"ד יצום הרביעי ויצום החמישי (על-דרך

לוח השבוע

ו'רפאנו', ואם כבר אמר "ה" – אומר 'עננו' בברכת 'שמע קולנו' וחזתם: "ברוך אתה ה', העונה בעת צרה ושומע תפילה". שכח גם שם – אומרה כברכה בפני עצמה אחר 'שים שלום'⁴⁵.

בשחרית אין נשיאת כפיים, ואין הש"ץ אומר: "אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו...". אין אומרים תחנון. הש"ץ אומר חצי קדיש. קוראים לשלושה אנשים⁴⁶ בפרשת ואתחנן "כי תוליד בנים", והשלישי הוא המפטיר. חצי קדיש⁴⁷. הפטרה בירמיהו (ח, יג – ט, כג) "אסוף אסיפם"⁴⁸.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היה עולה למפטיר. ולפעמים בשחרית וגם במנחה³¹.

אמירת ב' הקינות⁴⁹. אשרי. ובא לציון גואל, ומדלגים פסוק "ואני זאת בריתי". קדיש שלם

רק עד קשרי האצבעות³⁶. אם יש לכלוך על-גבי העיניים והרגילות היא לשטוף לכלוך זה במים – מותר³⁷.

אין מברכים "שעשה לי כל צורכי"³⁸ עד למחרת³⁹.

בשחרית⁴⁰ אין מניחים טלית ותפילין⁴¹. אין אוזוין את הציציות בברוך-שאמר ובקריאת-שמע⁴².

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היה לובש הטלית בבוקר ופושטו, ואחר-כך מניח התפילין ומתפלל בהן – כל זה בחדרו, שלא ירגישו בדבר. ובעת שהתפללו – אמר תהילים וכיוצא בזה⁴³.

הש"ץ⁴⁴ אומר 'עננו' בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'. שכח לאומרה ונזכר קודם שאמר "ה" מחתימת רפאנו – חוזר ואומר 'עננו'

הערה 30.

36 ספר המנהגים עמ' 47. ובמכתב המצויין שם: "כן הורה גם-כן כ"ק מו"ח אדמו"ר. ויש לומר אשר בתשעה באב מפני החלשות שבקדושה אין הטומאה מתאוה כל-כך לשרות, ועל-דרך מה שכתוב בשו"ע רבנו מהדורא בתרא סו"ס ד, ומתפשטת רק עד קשרי אצבעותיו" – אג"ק ח"ג עמ' קמו, עיי"ש. וראה לעיל הערה 22.

37 לוח כולל-חב"ד, על-פי שו"ע אדמו"ר ס"י תרי"ג ס"ג. 38 סידור אדמו"ר, וכן הוא בכתבי הארז"ל, וראה השקלא-וטרוא בזה בספרים שהובאו בשד"חמד, פאת-השדה, אספת-דינים, בין-המצרים ס"ב ס"ק ט [בהוצאת קה"ת: כרך ח' עמ' איתשס"ה] – ספר-המנהגים שם. וראה בארוכה בסי' קר"מנהגים עמ' קפה ואילך (גם בקשר להערה הבאה).

39 הוראת הצמח-צדק בשם רבנו הזקן. ודלא כיש נוהגים לברך בלילה כשנועל הסנדל – ספר-המנהגים שם.

40 ולכאורה כיוון שאין מניעה ללמוד היום פנימיות התורה (ראה לעיל הערה 35), הנהגים לומר פרק תניא לפני התפילה (סה"ש תשמי"ט ח"ב עמ' 412, ובכ"מ. ובסה"ש תשי"ח עמ' 246: "על הסדר, או באופן אחר"), יאמרו זאת גם היום (ועדיף ללמוד מענייני דיומא, כמו באגה"ת פ"ז).

41 לוח כולל-חב"ד, משולחן-ערוך סימן תקני"ה ס"א. ובסי' 'ציצית הלכה למעשה' (תשנ"ה) פ"ב הערה 57 העיר, שכיוון שע"פ קבלה צ"ל לבישת טלית ותפילין וברכותיהן בתשעה באב כרגיל בכל יום, הנה אף שרק האדמו"רים עצמם נהגו בזה כמבואר בספר-המנהגים, הרי טלית-קטן שהוא ביצועא והכל לובשין אותו, אולי יש מקום לברך עליו לדין בשחרית. ואפילו ע"פ נגלה – ראה משני"ב תקני"ה ס"ק ב

מסי' פתחי עולם. ובפועל לא נפוץ לברך. וע"ע.

בישיבת תורת בצרפת נמנעו – עד חצות היום – מלהוציא את הציציות החוצה (וכ"כ בלוח דבר-בעתו) אבל בדי"כ לא נפוץ בין אנ"ש להיזהר בזה.

42 מנהג העולם, נטעי-גבריאל פני"ח סכ"ב ושי"נ. 43 משיחת כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ ני"ע – ספר-המנהגים, ועיי"ש בהערה. וראה 'רשימות' חוברת ד עמ' 6. הרבי לא אמר תהלים באותו זמן, אלא (כפי המסופר – וחלק מהוידואו): בשנים הראשונות קרא ברשימות הצמח-צדק. בשנות הלמ"ד היה מביא סידור וקינות ועוד משהו. בשנים תשל"ב ותשמי"ט עיין בסידור. בשנת תשל"ה עיין גם בקינות.

44 ראה לעיל הערה 22 בקשר לנרות בעמוד הש"ץ. 45 לוח כולל-חב"ד, צום גדליה.

46 מי שאינו מתענה – ישתדל (אם אפשר – באמירה לגבאי מראש) שלא יקראוהו לעלות לתורה, ראה הדעות בסי' פסקי-תשובות ס"י תקס"ה ס"ק ז.

47 וכן נהג הרבי (בשנת תשמ"ח), וכמ"ש בשערי-אפרים שער ח סעיף צט, וזאת למרות דברי אדמו"ר (עי"פ המג"א) בשו"ע שלו סי' רפב סיי"ב וי"ח שאין להפסיק בקדיש בין המפטיר להפטרה (וכמו שהקשה בגיליון רע"א לסי' תקנ"ט ס"ד). וראה בסי' בירור-הלכה תנינא ס"י תקנט שריכו עשרות שיטות הסוברות שיש לנהוג כן (אך לא ביאר הטעם).

48 רמ"א ס"י תקנט ס"ד.

49 לאמירת פיוט יאלי ציון – נהג הרבי לעמוד (המנהגים השונים בזה ראה נטעי-גבריאל פרק סא סעיף יב, ושי"נ).

כמדומה שחוזרים פזמון יאלי ציון רק בסופו. אין אומרים את הקינות שחברו בדורותינו לזכר קדושי

לוח השבוע

הגבלה⁵⁴, ובכל זאת עדיף לומר את השיעור היומי לפני מנחה⁵¹ (השלמה – מצאת הכוכבים, כרגיל).

אמירת תהילים וחומש דת"ת היום: רק לפני מנחה⁵⁵ ואילך (השלמה – מצאת הכוכבים, כרגיל).

לימוד הרמב"ם היום: רק במוצאי היום⁵⁶.

לימוד ענייני בית-הבחרה היום: אחרי חצות היום⁵⁷ (השלמה – מצאת-הכוכבים)⁵⁸. עד חצות היום⁵⁹ (12:47 באזור המרכז), אסור לעשות מלאכה שיש בה שיהוי קצת. ואין מכינים צורכי סעודה⁶⁰. ואין יושבין על הספסל⁶¹.

כתב הרבי נשיא דורנו: "לא ראיתי את כ"ק מו"ח אדמו"ר הולך לבית-החיים בתשעה

בלא תקבל. עלינו. קדיש יתום. בסיום תפילת שחרית אין אומרים 'שיר של יום' ואין כאלוקינו⁶². לאחר מכן קורא כל אחד ואחד לעצמו איכה⁶⁰.

אם יש ברית-מילה, מלים אחר הקינות⁶¹. האב והאם, המוהל והסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת (אך לא נעליים) עד אחר המילה. מברכים על הכוס ונותנים לתינוקות⁶².

אין 'שאלת שלום' בתשעה באב. וכן אין לומר 'בוקר טוב' וכדומה, או לשלוח שי לחברו. מי שאינו יודע מכך ונותן שלום, משיבים לו בשפה רפה ובכבוד ראש, וטוב שיודענו שתשעה באב היום⁶².

שיעורי תורה⁶³:

אמירת תניא היום: לכאורה – אין בזה

56) כן הוא בימורה שיעורי הרמב"ם (מוגה). ואולי כיוון שלא רצה הרבי להקל בדיון ת"ב, קבע מראש שילמדו זאת בלילה לימוד כסדרו, לא בגדר "השלמה" (משאי"כ חת"ת, כמבואר באג"ק כרך יד עמ' שלא), אף שבכל יום עיקרו ביום דווקא כמי"ש בסה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 194 הערה 39.

57) והערינו ח"א, שאולי כיוון שמותר ללמוד ענייני בית-הבחרה אחר"צ – ניתן יהיה גם לסיים או מסי' מידות ותמיד, אף שבשיחות (כמה מהן צוינו לעיל בהערה 32) לא נזכרה בפירוש בעניין הסיים היום אלא מסי' מו"ק (אלא שרוב המקומות הלשון "בלימוד המותר או ע"פ שרע"י וכד').

58) סה"ש תנש"א ח"ב עמ' 691 סוף הערה 87. והנה בליקוטי-שיחות כרך כח עמ' 286 איתא, שהואיל והשיעורים בתורה הם "חיי נפשו", הרי זה גם למי "דלא ידע מאי קאמר" (למרות שכמוכן, מאותה סיבה, צריך לעשות הכול עלמנת להתעמק בהם), וזה כולל חת"ת, רמב"ם ויבית הבחירה, עיי"ש. וכנראה שזו גם הסיבה להיתר אמירתם בת"ב (אף שמדינא ניתן היה לאומרם בבוקר, מצד צער, או מדין "להוט אחר התורה", או מצד "סדר היום", אך בפועל ההוראה היא להחמיר ולדחותם ללפני מנחה – ראה נטעי-גבריאל הל' אבילות ח"ב פרק קו הערות ה"א). ואולי מפני שענייני בית-הבחרה הם בגדר "בניין ביתי" שצריך זמנו לפני תום יום ת"ב, לכן לא נדחו למוצאי היום.

59) ביתורת-מנחם – התוועדותי תשי"א שבהערה 27: "כפי שראיתי על הרבי – הנה בתשעה באב לאחר חצות היום לא היתה ניכרת עליו מתיחות ועצבות".

60) וכבר כתבו, שיותר טוב לעסוק בצורכי סעודה אפילו קודם חצות, מאשר לדבר דברים בטלים וכדומה (טור-ברקת סי' תקנ"ט ס"ק ז).

61) לוח כולל-חבי"ד, עלפי שו"ע שם סכ"ב ונו"כ.

השואה (ראה בכפר חב"ד גיליון 1005 שהרבי שלל זאת. וראה נטעי-גבריאל שם סי"ד).

50) אצל אדמו"ר מהורש"ב בשחרית היו מסיימים את התפילה בשעה 12:30 לערך [כיוון ש"התחילו בשעה 8, לא יאחר מ"8:30" (ירשימות) חוב' קנה עמ' 7], הרי שהאריכו הרבה בקינות. וראה בעשרי-שובה ר"ס תקני"ט, שבמקום שאין מאריכין בקינות, טוב שלא להשכים, בעניין שישו באמירת הקינות עד סמוך לחצות היום], ואחר כך היה אומר [לעצמו, לא בציובר] 'איכה' במשך שעה וחצי לערך, ורק אחרי כן ישב על כסא כרגיל – ספר-המנהגים עמ' 48.

51) בספר מהרי"ל – מנהגים (הוצאת מכון-ירושלים סי"ע רנה) איתא, שאז, ביובא לציון, אומרים יואני זאת בריתי. וצריך בירור מנהגנו בזה.

52) שו"ע סי' תקנ"ד סי"ב ומשנה-ברורה שם.

53) נשיא רשאים, לכאורה, לומר (אם נוהגות בזה): שיר-שליים, אין כאלוקינו, חומש דת"ת (ומה שהורה להן הרבי) ענייני 'בית הבחירה' – מייד אחרי חצות היום. גברים אומרים זאת כדלהלן רק אחרי ק"ש בתפילין דרש"י – כנראה כסדר ההשלמה דשחרית.

54) ראה לעיל ציון 35.

55) מפשטות הלשון בספר-המנהגים "וכל השיעורים השייכים לשחרית" ניתן היה להבין שהכוונה גם לתהילים, אבל מהמסופר בסי' המנהגים על אדמו"ר מהורש"ב שהיה אומר תהלים בשעה שהתפללו הציבור שחרית, מוכח לכאורה שגם בתהלים אין הגבלה. מאידך עיין במענה הרבי בס' 'תורת מנחם' – מנחם ציון ח"א עמ' 312, שהרבי בתוך שעה נמנע מלומר שיעור תהלים לפני התיבה משום שתהילים ענינו גם נעימות וזמירות שהוא ענין של שמחה, ומקשר זאת עם אמירת תהילים בת"ב, ע"כ. ולפי' מתירין תהילים במנחה רק בגלל "סדר היום", ובשחרית ההיתר הוא רק על חולה וכיו"ב. ועיי'.

לוח השבוע

באב"62.

מנחה:

תפילת מנחה – בשעה מאוחרת יחסית⁶³.
'אגרא דתעניתא' (=דמי הסעודות שנחסכו בגלל התענית) – נותנים לצדקה לפני תפילת מנחה⁶⁴.

מתעטפים בטלית ומניחים תפילין בברכה. קריאת-שמע (כדי לומר קריאת-שמע בתפילין, אומרים את כל שלוש הפרשות)⁶⁵. שיר-של-יום⁶⁶. אין כאלוקינו⁶⁷, וכל השיעורים (כולל: חת"ת⁶⁸). וענייני בית הבחירה⁶⁹ השייכים לשחרית⁷⁰. ואחר-כך⁷¹ סדר תפילת מנחה⁷²: וידבר. קטורת. אשרי. חצי קדיש. קוראים 'יוחל' לשלושה אנשים, והשלישי מפטיר

ב"דרשו ה' בהמצאו". יהללו. חצי קדיש. שמונה-עשרה. אומרים 'נחם' בכונה ירושלים, ו'עננו' (בתפילת לחש) ב'שומע תפילה'⁷³. שכח 'נחם' – אומרה בברכת 'שמע קולנו' אחר 'עננו', או ב'רצה' קודם 'ותחזינה', או ב'מודים' קודם 'ועל כולם', ואם שכח – אינו חוזר⁷⁴. שכח 'עננו' – יאמרנה (ללא חתימה) אחר 'אלוקי נצור' קודם 'יהיו לרצון'⁷⁵.

בחזרת הש"ץ אומר 'עננו' בין גואל לרופא, 'נחם' בכונה ירושלים, "אלוקינו ואלוקי אבותינו, ברכנו..." (או נשיאת כפים – לנוהגים אותה בכל יום. ונטלים תחילה ידיהם עד הפרק⁷²). קדיש תקבל. עלינו. קדיש יתום⁷⁶ (ופרקי המשניות דיארציית או אבל, כרגיל –

62 ספר-המנהגים עמ' 47. וראה הסבר ע"ז באג"ק חלק יא עמ' 5ז.

63 ספר-המנהגים שם, ע"פ שו"ע אדמוה"ז סימן קכט. וראה בס' 'מנהג ישראל תורה' ס"י תקנ"ה ס"ק ב, שיש המתפללים מנחה גדולה בתיב כזריזין מקדימין להנחת תפילין, ודחה זאת. וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו היה מתפלל בקביעות בכל התעניות, כולל תשעה באב, בשעה הרגילה לתפילת מנחה בכל יום (15:15).

בכף-החיים ס"י תקנ"ט ס"ק יט הביא מסי' פתח-יעולם (שמחברו היה מחסידי חב"ד), שבמנחה תולין את הפרוכת במקומה כמו שלובשים את הטלית. וכן מנהגו, וכך נהגו אצל הרבי (הרה"ח רי"ל ש"י גרונר).

64 כדאיטא בספרים (מטה-משה ס"י תשנ"ו, אליהרבה ס"י תקס"ו ס"ק ב) שביום התענית יש ליתן סכום הסעודות לצדקה, כדי שדמי המאכלים שאינו אוכל ושותה באותו יום אכן יעלו לקדושה ממש – 'התועודות' תשמ"ט ח"ב עמ' 460.

65 ודלא כמנהג-ברורה ס"י תקנ"ה ס"ק ה. וראה בס' 'מנהג ישראל תורה' ס"י תקנ"ה ס"ק ג, ובספר 'נטעי-גבריאל' ה'ל' בין-המצרים, בשו"ת שבסוף הספר (במהדו"ב – סימן יט) בענין זה.

אך כיוון שאין כאן עניין להשלמת רמ"ח אברים (כבקי"ש קטנה לצאת י"ח, וק"ש שעל המטה) אלא רק לומר הפרשה בתפילין (כמו בהנחת תפילין דר"ת בכל יום), אין לחזור תיבות 'יהי אלוהיכם אמת' (ראה אג"ק חט"ז עמ' רצד). וצריך ביאור מ"ט חזר אצלנו השי"ח 'היא אמת' בק"ש שבסדר התפילה בשבתות וימים-טובים בשחרית, אף שהוא לאחר זמנה. ואולי מפני שמהצד הרוחני צ"ל גם אז רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח איברים.

66 לגבי אמירת 'בית יעקב', כההוראה בסידור אדמוה"ז בכל יום שאין אומרים תחנון, ניתן היה לומר שהדבר נכלל

בהוראה לומר שיר-שליש. אמנם בשער-הכולל (פ"א סעיף כג) הביא מסי' סדר היום, ש"בית יעקב" הוא מעניין שיקבל הא"ל תפילתו, "ויהיו דברי אלה אשר התחננתי קרובים אל ה'", וגם שיר המעלות שייך לקבלת התפילה. ולפי נוסח אדמוה"ז ביום שאין אומרים תחנון "כיוון שגמר תפילתו ואמר אשרי ובה לציון וגם קדיש תקבל – שייך לומר ויהיו דברי אלה אשר התחננתי", עכ"ל. וא"כ, לכאורה, כיוון שהיום אין אנו אומרים זאת מייד אחרי שחרית, אין מקום לאמירה זו. וע"ע.

67 מתחילים כרגיל "קוה אל ה'", עד "את עמו בשלום". ברור, שאין מקום לומר (שוב, או כששכחו בשחרית) את המשניות (של האבל ויארציט) **דשחרית**.

68 לכאורה, את שיעור התניא ניתן היה לומר בבוקר, ראה לעיל הערה 35, אבל כאמור, מהלשון **יכל** השיעורים משמע שסדר האמירה צ"ל דוקא אחרי שחרית, וכדלהלן הערה 68 (ככל שבירתי, התניא שהיה הרבי אומר בזמנים מסויימים לפני שחרית **לא היה** השיעור היומי).

69 ראה ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 691 (ושם, שיש לזה השלמה במוצאי היום). אך בשיעור הרמב"ם היומי, ההוראה במורה-שיעור, המונה, היא ללמדו (רק) במוצאי תשעה באב. (ראה 'התקשרות' גיליון כח עמ' 16, גיליון לו עמ' 15 וגיליון נב עמ' 16).

70 ראה גם אג"ק חלק יז עמ' קמו, שטוב ללמוד שיעורי חת"ת בסמוך לשחרית. ובשו"ע אדמוה"ז ס"י קנה ס"א, שכן עדיף לגבי כל שיעורי תורה הנלמדים ביום.

71 מי שאינו מתענה, לא יאמר 'עננו' (גם לא 'ביום צום **התענית** הזה"). ראה הדעות בזה בפסקי תשובות ס"י תקס"ה ס"ק א.

72 הוראת הרבי ביו"כ, ראה 'אוצר מנהגי חב"ד' אלול-תשרי עמ' ר"ז. ושם, שגם הם צריכים ליטול ידיהם במוצאי היום ג"פ לסירוגין עד הפרק.

לוח השבוע

ראה לעיל ע"י ציון 34).

לאחר מנחה⁷³, (קודם השקיעה⁷⁴) מניחים תפילין דרבנותם⁷⁵ ואומרים קריאת-שמע, קדש, והיה כי יביאך, ושש זכירות⁷⁶.

סיום הצום באזור המרכז – בשעה 20:03 בערב⁷⁷.

מוצאי הצום: "כמדומה, שבליל מוצאי תשעה באב נוטלין את הידיים ג' פעמים לסירוגין כמו נטילת ידיים שחרית, אבל בלא ברכה⁷⁸. הנטילה – לפני קידוש לבנה⁷⁹. וכן נועלים הנעליים ורוחצים הפנים תחילה⁸⁰, ומקדשין את הלבנה.

יום שישי

י' במנחם-אב

עדיין אין אוכלים בשר ואין שותים יין, וכל הדברים הנוהגים בתשעת הימים⁸⁰ (כולל ברכת שהחינו) אסורים עד חצות יום העשירי באב (12:47 באזור המרכז), אבל (בקביעות זו) מותר להסתפר ולכבס ולהתרחץ לכבוד השבת⁸¹.
אולי יש לומר שבהוספה בלימוד (דט"ו באב)

מתחילים כבר מתשעה באב ואילך⁸².

יש לערוך 'סיום' גם במוצאי תשעה באב⁸³. כתב הרבי: "על-פי מנהג ישראל, אשר תורה היא, לקדש הלבנה דווקא במוצאי תשעה באב... הרי הזמן גרמא לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל ענייני תשובה והתורה ומצוותיה, שהן המבטלות סיבת הגלות... וכיוון שגדול כוח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועיניינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצוותיה, התועדויות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט' באב, ועל-כל פנים: בחמשה-עשר באב, ובשבת "שלו" שלאחריו, ובשבת שלאחריה, שבת מברכים דחודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו. ובשלוש פעמים הווי חזקה – חזקת תורה ומצוותיה ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים⁸⁴.

"אם יתעכב חסו-שלום משיח בימים הבאים, ימשיכו בעריכת 'סיומים' גם בימים שלאחרי

78) "לא שמעתי זה בפירוש, אבל למדתיה מהנהגת מוצאי יום-הכיפורים – ספר-המנהגים.

79) כמו במוצאי יום-הכיפורים – אגיק חלק כ עמ' רפד.

80) אודות שהחינו – שעי"ת סי' תקנח ס"ק ב. וראה נטעי

גבריאל סי' פח ס"ק כט.

לאחר קידוש לבנה במוצאי ת"ב תש"ל, החלו התי' לומר בנוכחות הרבי "כי אלוקים יושיע ציון", והרבי נזף בהם מיידית ושאל "היכן המשפיע?!", באומרו שזה דבר טוב, אבל עי"פ שו"ע צריך להמתין עד מחר בצהרים. ועד"ז אירע במוצאי ת"ב תשל"ב (שיחות קודשי תשל"ב ח"ב עמ' 596).

ולהעיר **ממנהג העולם** לומר ולקדש "טובים מאורות" בסוף קידוש לבנה, גם במוצאי ת"ב (לוח ידבר בעתו). נטעי-גבריאל פמ"ט הערה ז סוף פרק זפ.

81) עכ"פ במקום הצורך – ראה נטעי גבריאל שם ס"ב ובהערות.

82) כהוספה על האמור בשי"ס סוף תענית בזה, משמעות המג"א או"ח רלח – ליקוטי-שיחות חלק יד עמ' 206, הערה ד"ה יבנתם סימן, עיי"ש.

83) "יוע"ז תהיה מעלה נוספת – שני סיומים (בתי"ב עצמו ובמוצאי ת"ב)... שיכפול קשור עם הגאולה" – 'התועדויות' תשמ"ט ח"ד עמ' 94.

84) ממכתב מוצאי ת"ב תשמ"ט – ליקוטי-שיחות כרך לט עמ' 229.

73) הרבי נהג תמיד להניח בבוקר (ראה לעיל ע"י ציון 43) רק תפילין דרשי"י. למנחה הניח שוב תפילין דרשי"י, ולאחריה חלץ אותן בחדרו והניח תפילין דר"ת, ואחריהן תפילין דשימשא-רבא וראב"ד.

74) ראה פסקי הסידור אות נג. קובץ יאהלי שם: גיליון ז, עמ' רלח. אך מסתבר, שמי שלא הניח עדיין – יניח גם אחרי השקיעה.

75) לצעם ההנחה בתי"ב – "מסיפורי כ"ק מו"ח אדמו"ר על-דבר הנהגות אביו כ"ק אדמו"ר מהרש"ב. והוא דלא כמו שכתב במשמרת-שלום ס"מ משו"ת הרמ"ע מפאנו" – ספר-המנהגים שם [וראה שם להלן עמ' 77 אודות אבל ר"ל בתוך שבעה שיניח תפילין דר"ת, בשם הרה"צ הרה"ח ר' הלל מפאריש, ושכן מובא בשם המקובל מוהר"ר שלום שרעבי].

76) ספר-המנהגים, והאמירות – ה"ה מכלל סדר היום.
77) ביומן פורים תשכ"ה של הרה"ח ר"ל ש"י גרונר מובא, שאמר הרבי שניתן להקדים את התחלת תפילת ערבית לפני צאת הכוכבים (ובלבד שלא יסיימוה לפני צאת-הכוכבים – מטה אפרים תרב"ט. וגם יחזרו לומר ק"ש אז). ולכאורה זה נכון גם לתי"ב. אבל בפועל לא נהגו כך במניין של הרבי כל השנים (בכל התעניות), ואולי היה אז מצב מיוחד למישהו. ונפקא-מיהא כשיש זקנים או חלשים וכו' בביהכ"נ.

לוח השבוע

נתינת הצדקה בפועל. וכן 'ייקחו' עמהם דברי-
תורה מעניינא דיומא שניתן לומר בעל-פה
באותיות המתאימות לשומעים (ללא יצירת
רושם שבאים לספר להם דבר שאינם יודעים,
ועל-אחת-כמה-וכמה שאין באים לעוררם
לתקן הנהגתם), בדרכי נועם ובדרכי שלום.⁸⁶

פעם אמר הרבי: "עניינים הטובים (דתורה
ומצוות וכו') שנעשו בשלושת השבועות – יש
להמשיך בהם גם אחר תשעה באב, כדי לזרז
הגאולה כו'. וגדול זכותו של חודש מנחם-אב,
כזמן מסוגל (מזל אריה) לתוספת בעבודת
ה'".⁸⁷

בקריאת שמו"ת קוראין את עשרת הדברות
ב'טעם התחתון'.⁸⁸

גם את הפסוק 'שמע ישראל' קוראים שנים
מקרא (ואחד תרגום) כרגיל.⁸⁹

זה, עד חמישה-עשר באב, ועד בכלל. ולקשר
ה'סיום' (ב'משפט' – הלכה) גם עם נתינה
לצדקה. ובמקום המתאים – לקשר את ה'סיום'
– "יומא טבא לרבנן" – גם עם סעודה
והתוועדות.

"יש לפרסם זאת בכל מקום האפשרי, הן
במקומות שכבר קיימו זאת בימים שלפני-כן
– שימשיכו בזה, ובתוספת חיות וחיזוק, ועל-
אחת-כמה-וכמה במקומות שאליהם הפירסום
לא הגיע – שיגיעו לשם ויפעלו לעשיית
'סיומים' גם שם, ולהוסיף ב'משפט' וב'צדקה'
בכלל".⁸⁵

הנוסעים למקומות שונים לאחר תשעה באב
בכדי לדבר עם יהודים אודות יהדות בכלל
ואודות תשעה באב בפרט – ייקחו עמם
קופת-צדקה (במקום להאריך כדיבורים לעורר
על נתינת הצדקה) שמזכירה ומעוררת אודות

משום שנראה כמקבל עליו שתי רשויות חיו (שו"ע או"ח סי'
סא סי"ט, שו"ע אדמוה"ז שם סי"ח), מ"מ, באמירת כל
הפרשה שמו"ת שאני (קצות השלחן סו"ס עב בבדי-השלחן
סי"ק י, ודחה דברי המשמרת שלום סי' כד שחושש בזה),
וכ"ה בירשימות' חוברת קנו עמ' 9.

85) ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 733.
86) יהתוועדויות' תשמ"ח ח"ד עמ' 123, 121.
87) משיחת ש"פ ואתחנן תשמ"א, בלתי מוגה, שיחות-קודש
תשמ"א ח"ד עמ' 409-408.
88) שו"ע אדמוה"ז סי' תצד סעי' יא.
89) אף שפסוק 'שמע ישראל' בפני-עצמו אסור לאומרו ב' פעמים,

לזכות

האחים התמימים הדגולים לבית

דייטש

הרה"ח ר' זלמן-יודא, ר' יוסף-יצחק, ר' אברהם-משה

וגיסם ר' גבריאל גופין שיחיו